

N:o 23.

Af herr **S. A. K. Natt och Dag**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående penningtillskott åt i tjänst inkallade, medellösa värnpliktiges hemmavarande anhöriga.

Förlidet års Riksdag beslöt att å extra stat för år 1905 bevilja ett förslagsanslag af 8,000 kronor, att, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, utdelas med 75 öre om dagen till de hushåll å Gottland, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare under år 1904 blifvit eller blefve inkallade till extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid, och hvilka för sin utkomst vore väsentligen beroende af familjeförsörjarnes arbetsförtjänst, med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel förskottsvis utbetala under år 1904 hvad som af anslaget för sagda ändamål kunde finnas erforderligt. Enligt uppgift från Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Gottlands län hade den 30 sistlidne december af dessa medel utanordnats ej fullt 5,000 kronor.

I den motion, som låg till grund för detta Riksdagens beslut, anfördes i hufvudsak följande: »När för någon tid sedan befallning utgick, att värnpliktige af årsklasserna 1897—1903 tillhörande vissa rullföringsområden å Gottland skulle inrycka till extra tjänstgöring, blefvo äfven åtskilliga familjeförsörjare ryckta från sina hem och det arbete, som gaf dem och deras anhöriga sin bärgning. För de i bättre förmögenhetsförhållanden varande familjerna betydde detta i ekonomist hänseende mindre, men för anhöriga till dagakarlen å landet och arbetaren i staden kan det mången gång betyda hårda, bekymmersamma dagar, ja verklig nöd. Visserligen står i dylikt fall alltid den utvägen öppen för de medellösa värnpliktiges hemmavarande anhöriga att såsom en sista utväg

anlita vare sig den enskilda välgörenheten eller den legala fattigvården om hjälp. Men för en familj, som förut haft sin om än knappa utkomst genom familjefaderns eller annan manlig medlems arbete, blir dock städse denna möjlighet en den bittra förödmjukelsens väg, och hvad säkert är: ej höjes på detta sätt fosterlandskärleken, ej heller känslan af att det är hvarje svensk mans oafvisliga skyldighet att såsom värnpliktig offra landet sin personliga tjänst. Den ringa ersättning — 50 öre per dag — som staten härför består den värnpliktige, är, i fall sådana som detta af extra tjänstgöring under fred, icke till fyllest för åtminstone de gifta, obemedlade värnpliktige. Ingen må därför förundra sig, om under dylika förhållanden den gifte, men fattige, värnpliktige gripes af leda vid militärtjänsten. Landet har då, därför att dessa omständigheter ej uppmärksammades och rättades, blott fått ytterligare en bitter motståndare till det moderna samhället, framförallt till — värnplikten. Och här ligger äfven den faran nära, att dylika missförhållanden kunna öka emigranternas redan oroväckande stora antal. — — — — —

Det nu anförda är att hänföra till dels de billighetsskäl, dels de förståndsskäl, som kunna anföras för behovet att från statens sida sörja för de mindre bemedlade tjänstgörande värnpliktiges hemmavarande anhöriga. Det finnes dock äfven ett rätts- och principskäl, som synes tala för samma sak. — — — — —

Det »tillskott i penningar», eller statsunderstöd, som sålunda får anses böra tillkomma de inkallade, obemedlade familjeförsörjarnes anhöriga, kan antingen bestämmas till ett visst, fast belopp pr dag, eller ock bestämmas olika för olika hushåll, allt efter dessas större eller mindre behof af hjälp, familjemedlemmarnas antal och så vidare. Alldenstund detta penningtillskott nu ej är afsedt att utgå annat än i form af tillfälligt statsunderstöd, utdeladt af billighetshänsyn, så torde skälen för ett fast, för alla lika bestämdt, belopp pr dag hafva bortfallit, och dagsunderstödet kunna regleras efter olika hushålls olika behof af hjälp. Dock torde en maximigräns böra bestämmas, och synes mig denna kunna sättas till en krona pr dag och pr hushåll. Antages en del hushåll komma att uppbära detta maximiunderstöd, blifver det alltid andra, hvarest till exempel barnens antal är mindre och hvilka kunna reda sig med ett mindre dagligt understöd jämte den del af penningbidraget, familjeförsörjaren kan afstå till sina anhöriga. Af vikt är äfven, att statsunderstödet noga regleras efter hemmavarande hushållsmedlemmars förmåga att bidraga till det gemensamma underhållet.

Reglerandet af såväl utdelningen af dessa statsunderstöd som ock bestämmandet om dels hvilka hushåll som däraf skola få del, dels understödets storlek anser jag böra tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshafvande jämte deras underordnade. Ansökan om understöd, till behörigheten styrkt af tvenne trovärdiga personer, hvaraf den ene alltid skall tillhöra församlingens prästerskap, bör inlämnas till ortens länsman — i Visby till stadens borgmästare — för att, åtföljd af yttrande från den myndighet, som mottagit densamma, befordras vidare till landshöfdingeämbetet. Detta skulle vara beslutande i frågan, och utbetalningen sedermera ske, förslagsvis hvarje vecka, genom förutnämnda platsmyndighet. Härigenom skulle all (direkt) beröring med fattigvårdsmyndigheterna undvikas och understödet icke få form af fattighjälpen. Detta nu sagda må dock endast anses såsom förslag, och torde ordnandet af denna angelägenhet lämpligast böra öfverlämnas åt Kungl. Maj:t — — —»

Riksdagen, som icke delade den i motionen uttalade uppfattningen om de svåra följderna, som skulle för det allmänna vara att befara, därest af de värnpliktiga, såsom 1904 skedde å Gottland, uttoges den hvarje svensk värnpliktig man åliggande skyldighet att utan särskild därför lämnad ersättning träda i vapentjänst, då sådant kräfvades, ansåg likväl, att »uti ifrågavarande och till äfventyrs *framdeles inträffande liknande fall**», där mobiliseringen blott är partiell och allenast afser en viss landsdel, »de ekonomiska svårigheter borde behjärtas, som kunde uppstå för de personer, hvilka för sitt uppehälle äro väsentligen beroende af till extra tjänstgöring inkallad värnpliktigs arbetsförtjänst». Så mycket hellre ansåg Riksdagen någon åtgärd i motionens syfte böra vidtagas, som redan i gällande värnpliktslag af den 14 juni 1901 medgifvits lättnader vid värnpliktens fullgörande för vissa i lagens § 16 mom. 2 angifna värnpliktiga — t. ex. ende arbetsföre sonen till orkeslös eller vanför fader. Och med dessa värnpliktiga torde uti ifrågavarande afseende — med hänsyn till att mobiliseringen afser jämväl äldre årsklasser — böra jämsättas äfven de värnpliktiga, som äga hustru eller barn, hvilka äro af deras arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende.

De förhållanden, som lågo till grund för Riksdagens nu omfördämda beslut, kunna när som helst åter upprepas. En *allmän bestämmelse* rörande det extra tillskott, hvilket må tillkomma inkallad värnpliktig, som tillika är familjeförsörjare, synes mig därför vara oafvisligen påkallad.

* Kursiv. af motionären.

Då därjämte, i och med de s. k. öfvergångsårens slut, hufvudmassan af de värnpliktige — de vid fotfolket, positionsartilleriet, fästningsartilleriet, fästningsingeniörtrupperna och trängen inskrifna — enligt värnpliktslagens § 27, mom. 1, komma att för undergående af vapenöfning inkallas: dels 150 dagar under andra värnpliktsåret (det år hvarunder den värnpliktige fyller 22 år), dels 30 dagar under *hvardera* af andra, tredje och fjärde åren, så torde denna bestämmelse äfven få gälla under vanliga fredsförhållanden. Dessa värnpliktige hafva nämligen sin 240 dagars öfningstid fördelad på tre år; ett förhållande, som betingas af oafvisliga militära skäl. Sista året en sådan värnpliktig undergår fredsöfning är alltså det, hvarunder han fyller 24 år, och flera af den kroppsarbetande, manliga befolkningen äro vid den åldern, såsom statistiken utvisar, allaredan familjeförsörjare. Efter hvad jag varit i tillfälle att inhämta, händer det dessutom beklagligtvis ofta, att en arbetare, som fått lämna sin plats för att fullgöra sin öfningsskyldighet som värnpliktig, vid återkomsten därifrån icke åter kan erhålla den tjänst han ej långt förut måst lämna. Arbetsgifvaren har under mellantiden antagit annan man i den värnpliktiges ställe, och den senare får ofta se sig om efter stadigvarande arbete på annat håll, hvilket stundom tager lång tid, hvarunder han antingen går alldeles arbetslös eller blott får tillfälligt arbete.

Är denne värnpliktige arbetare tillika familjeförsörjare, händer det ej sällan, att till följd af dessa förhållanden ekonomiskt betryck inträder t. o. m. allaredan under tjänstetiden.

Det ligger därför vikt uppå att söka *förebygga* dylika ekonomiska svårigheter, hvilka uti motsatt fall hos den kroppsarbetande delen af befolkningen väcka ovilja mot värnplikten och, enligt hvad jag förnummit, redan delvis haft denna beklagliga verkan. Man måste behjerta den olika inverkan, som familjeförsörjarens inkallande till krigstjänst utöfvar på ett bemedladt mot på ett fattigt hushåll. Familjeförsörjarens *arbetskraft* är ofta ett obemedladt hushålls enda kapital. När så staten med lagens hjälp lägger beslag på detta kapital för egen räkning, är det ej mer än billigt och rättvist, att staten bereder den värnpliktiges hemmavarande anhöriga någon ersättning, för den händelse dessa för sin utkomst äro i väsentligare mån beroende af familjeförsörjarens arbetskraft.

Det synes mig därför, som om det »tillskott . . . utöfver de vanliga förmånerna», som 1904 års Riksdag ansåg äfven »framdeles» böra tillkomma hvarje uti »extra tjänstgöring» inkallad medellös värnpliktigs hemmavarande anhöriga, äfven borde utsträckas till *alla* de *verkligen*

medellösa värnpliktiges anhöriga, hvilka, under vanliga fredsförhållanden, genom familjeförsörjarens fullgörande af honom åliggande öfningsskyldighet i beväringen, annars skulle kunna råka uti ekonomisk nöd.

Uti vårt södra grannland, Tyskland, hvarest den allmänna värnplikten tidigast och följdriktigast tillämpades, har man beaktat denna sida af frågan och äfven lagstadgat för andra omständigheter af liknande art. Vid i förordningen närmare angifna omständigheter utbetalas därstädes *lönetillägg* till såväl fast anställda som värnpliktiga underofficerares och manskaps hemmavarande anhöriga. Vissa af dessa lönetillägg motsvara den höjning af dagaflöningen, som här i landet inträder, när befäl och underbefäl tjänstgöra utom regementets stånd (garnisonsort). Uti Tyskland finnes därjämte lönetillägg åt värnpliktige familjeförsörjares hemmavarande anhöriga, och synes medellöshet där ej vara ett villkor för lönetilläggets utanordnande. Huruvida vi här i Sverige skola utbetala penningtillskottet till *alla* i tjänst varande värnpliktige familjeförsörjares anhöriga, eller blott göra det, om *medellöshet* samtidigt föreligger, torde erfordra en närmare utredning än som kan gifvas i en kort motion. Lämpligast torde vara, att *särskild författning* uti ifrågavarande hänseende blefve utarbetad genom Kungl. Maj:ts försorg. Därvid bör iakttagas, att de nya stadgandena skulle så affattas, att de blefvo gällande icke blott vid partiell mobilisering, utan äfven för hela landet under vanliga fredsförhållanden.

På grund af ofvanstående får jag därför föreslå,

att Riksdagen ville ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om utarbetande och framläggande inför Riksdagen af sådana lagbestämmelser och förslag hvarigenom:

dels ett visst *penningbelopp* kunde, genom Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg, utbetalas till hvarje i tjänst inkallad, medellös värnpliktigs hemmavarande anhöriga; och

dels detta penningtillskotts storlek kunde bestämmas.

Stockholm den 21 januari 1905.

S. Natt och Dag.